

دانشگاه تربیت معلم تهران
دانشکده‌ی روان‌شناسی و علوم تربیتی

پایان نامه

جهت دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی مشاوره‌ی خانواده

موضوع:

**تعیین اثربخشی مشاوره‌ی گروهی مبتنی بر رویکرد ارتباطی ستیر بر
تعارضات والد-فرزندی**

استاد راهنما:

دکتر علی محمد نظری

استاد مشاور:

دکتر باقر ثنائی‌ذاکر

دانشجو: محمد ایزدخواه

دی ماه ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به:

عشق و محبت مادرم

و

فداکاری و بزرگواری پدرم

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از جناب آقای دکتر علی محمد نظری، استاد محترم راهنما، که در مراحل مختلف پایان-نامه راهنما و مشوق اینجانب بوده و از هیچ کوششی در جهت ارتقاء کیفی آن دریغ نورزیدند، همچنین تلاش در جهت بالا بردن سطح علمی اینجانب در طول تحصیل بسیار سپاس گزارم.

همچنین از جناب آقای دکتر باقر ثنایی ذاکر، استاد محترم مشاور، که در طول تهیه‌ی پایان‌نامه و تحصیل راهنمایی‌های ارزنده‌ای را ارائه فرمودند و افتخار شاگردی ایشان را داشته‌ام بسیار سپاس گزارم.

همچنین بر خود لازم می‌دانم از دوست و همکارم جناب آقای لقمان ابراهیمی، که در مراحل مختلف پایان‌نامه از تلاش‌های بی‌دریغ ایشان بهره‌مند بوده‌ام قدردانی نمایم.

از معلمان و اساتید دوره‌های مختلف تحصیلی مخصوصاً آقایان اسم‌زاده و حسن‌نژاد نهایت تشکر را دارم.

از دوستانم آقایان خدادادی، لواف‌پور، آلبوکردی، اصغری، رسولی، رنجبر کمال تشکر را دارم. همچنین از اعضای خانواده‌ام که همیشه از حمایت‌های ایشان بهره‌مند بوده‌ام تشکر و قدردانی می‌نمایم.

فهرست مطالب

۸	چکیده
۹	فصل اول (کلیات پژوهش)
۱۰	مقدمه
۱۱	بیان مسأله
۱۵	اهمیت و ضرورت پژوهش
۱۷	اهداف پژوهش:
۱۷	فرضیه ها:
۱۸	تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی پژوهش
۲۰	فصل دوم (مبانی نظری و تجربی پژوهش)
۲۱	۱-۲- نوجوانی
۲۳	تکالیف مرتبط با رشد در نوجوانی
۲۴	ارتباط بین والد - نوجوان
۲۷	مسائل مورد اختلاف
۲۷	۲-۲- تعارض
۳۱	علل تعارض:
۳۳	شیوه های حل تعارض:
۳۴	۳-۲- خانواده درمانی تجربیاتی
۳۶	مفروضه های خانواده درمانی تجربیاتی
۳۷	۴-۲- ویرجینیا ستیر
۳۹	مدل درمانی ارتباطی ویرجینیا ستیر
۴۲	۱-۴-۲- اهداف درمانی
۴۴	۲-۴-۲- مفاهیم اساسی رویکرد ستیر
۴۴	تغییر و یادگیری
۴۵	خود
۴۵	خودشکوفایی
۴۶	عزت نفس (ارزش خود)
۴۷	مسئولیت، آگاهی
۴۷	مثلث آغازین

۴۸ نظام ها و هم ایستایی
۴۹ قواعد
۴۹ شش سطح تجربه
۵۰ ارتباط
۵۱ ۲-۴-۳- فنون درمانی
۵۱ تقویم زندگی خانوادگی
۵۲ استعاره
۵۳ استعاره ی کوه یخ
۵۵ از نو قاب گیری
۵۵ هم خوانی(الگوسازی ارتباط مؤثر با استفاده از پیامهای «من»)
۵۷ حالت های ارتباطی
۵۹ مجسمه سازی خانواده
۶۰ مهمانی اجزاء
۶۰ بازسازی خانواده
۶۱ شوخی
۶۲ نمایشنامه
۶۲ نقشه ی خانوادگی
۶۳ نقاشی های خانوادگی
۶۳ مصاحبه با عروسک ها
۶۳ لمس(تماس)
۶۴ حائل ها
۶۴ رشد خود درمانگر
۶۵ سابقه ی علمی پیشینه ی تحقیق در ایران و خارج از کشور
۶۵ تحقیقات داخل ایران
۶۶ تحقیقات خارج از کشور
۶۸ فصل سوم(روش شناسی پژوهش)
۶۹ طرح پژوهش
۶۹ جامعه ی آماری
۶۹ حجم نمونه و روش نمونه گیری

۷۰	ابزار پژوهش
۷۰	پایایی
۷۱	روایی
۷۱	شیوه ی نمره گذاری
۷۲	روش اجرای پژوهش:
۷۲	روش تجزیه و تحلیل اطلاعات
۷۳	فصل چهارم (تجزیه و تحلیل داده ها)
۷۴	مقدمه
۷۴	الف) داده های جمعیت شناختی و توصیفی
۷۴	الف) ۱- بررسی ویژگی های جمعیت شناختی
۷۶	الف) ۲- یافته های توصیفی
۷۶	ب) تحلیل استنباطی داده ها
۷۶	نتایج تحلیل کواریانس
۸۱	فصل پنجم (بحث و نتیجه گیری)
۸۲	مقدمه
۸۳	یافته ها
۸۷	بحث
۸۷	محدویت های پژوهش
۸۸	پیشنهادات پژوهشی
۸۸	پیشنهادات کاربردی
۸۹	منابع
۹۹	پیوست ها
۱۰۰	شرح طرح جلسات درمانی
۱۰۶	پرسشنامه ی تاکتیک های تعارض والد- فرزند(فرم پدر- فرزند)

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تعیین اثربخشی مشاوره‌ی گروهی مبتنی بر رویکرد ارتباطی ستیر بر کاهش تعارضات والد-فرزندی است. جامعه‌ی آماری این پژوهش متشکل از کلیه‌ی دانش‌آموزان دبیرستانی پسر شهرستان پیرانشهر می‌باشد که از بین آنان ۳۰ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و به صورت تصادفی در دو گروه کنترل و آزمایش (هر گروه ۱۵ آزمودنی) جایگزین شدند. پژوهش حاضر نیمه‌آزمایشی و از نوع طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل می‌باشد. برای جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه‌ی تاکتیک‌های تعارض والد-فرزند (فرم پدر-فرزند) توسط دو گروه تکمیل شد. گروه آزمایش به مدت ۸ جلسه (هر هفته یک جلسه و به مدت ۱۲۰ دقیقه) تحت مشاوره‌ی گروهی قرار گرفت در حالیکه گروه کنترل هیچ‌گونه مداخله‌ای دریافت نکرد. این پژوهش شامل ۱ فرضیه‌ی اصلی و سه فرضیه‌ی فرعی می‌باشد. فرضیه‌ی اصلی بیان می‌کند که مشاوره‌ی گروهی مبتنی بر رویکرد ارتباطی ستیر باعث کاهش تعارضات والد-فرزندی نوجوانان پسر با پدرانشان می‌شود. پس از اتمام جلسات مشاوره‌ی گروهی، پرسشنامه‌ی تاکتیک‌های تعارض بر روی هر دو گروه برای بار دوم اجرا شد. اطلاعات به دست آمده با استفاده از آزمون آماری تحلیل کواریانس یک راهه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج به دست آمده از پژوهش نشان می‌دهد که مشاوره‌ی گروهی مبتنی بر رویکرد ارتباطی ستیر بر کاهش تعارضات والد-فرزندی مؤثر بوده است ($P < 0/01$). بنابراین، استفاده از این رویکرد می‌تواند در کاهش تعارضات والد-فرزندی مؤثر باشد.

کلیدواژه‌ها: مشاوره‌ی گروهی، رویکرد ارتباطی ستیر، تعارض والد-فرزند.

فصل اول (کلیات پژوهش)

نوجوانان در دوره‌ی نوجوانی دستخوش تغییرات چشمگیر فیزیکی و یک دسته تحولات شناختی، اجتماعی، و عاطفی هستند که به فرایند بلوغ^۱ مرتبط است (آلیسون^۲، ۲۰۰۰). نوجوانان در طی این دوره دستخوش تغییرات چندبعدی می‌شوند از جمله رسیدن به سن بلوغ، و تغییرات روابط والد-فرزندی^۳، مدرسه، همسالان^۴، و توانایی‌های شناختی و عاطفی. این تغییرات، بلوغ شناختی، عاطفی، و رفتاری را شکل می‌دهند (بنزور^۵، ۲۰۰۳).

تغییرات انکارناپذیر فیزیکی، اجتماعی، و بین‌فردی در طول این دوره وجود دارد که ساختار و تمامیت روابط مهم و شاید اختصاصاً رابطه‌ی والد-نوجوان را به چالش می‌کشد (روبین و فوستر^۶، ۱۹۸۹؛ استینبرگ^۷، ۱۹۸۱، ۱۹۸۸؛ به نقل از گریکو و ایفرت^۸، ۲۰۰۴). اوایل نوجوانی^۹ هنگام تغییر روابط والد-نوجوان است. در طی این دوره تعارض بین والدین و فرزندان^{۱۰} در حال رشدشان بصورت بالقوه یک کارکرد تطابقی به خود می‌گیرد از طریق هشدار به والدین و نوجوانان مبنی بر اینکه ساختار و فرایند روابط به توجه و بازتعریف نیاز دارد. آنچنانکه بیشتر خانواده‌ها تغییرات لازم را بدون رنجش ناتوان‌کننده اعمال می‌کنند (هولمبک و هیل^{۱۱}، ۱۹۹۱؛ به نقل از بوهرلر^{۱۲}، ۲۰۰۶). در اوایل نوجوانی در خانواده‌های پر از نفرت و خصومت دفعات تعارضات والدین و نوجوانان افزایش می‌یابد و این افزایش تا اواسط نوجوانی شدت خود را حفظ می‌کند در حالیکه در خانواده‌های صمیمی و سرشار از حمایت، روابط والدین و نوجوانان به تدریج بهتر می‌شود. خانواده‌هایی که جرّ و بحث‌های خود را با موفقیت حل نمی‌کنند دچار مشکلات بلندمدت می‌شوند، مشکلاتی که رابطه‌ی والدین و نوجوانان را تضعیف می‌کند (روتر و کانگر^{۱۳}، ۱۹۹۵؛ به نقل از احدی، ۱۳۸۲). تعارض با نوجوان از جمله معضلاتی است که اگر به طریق صحیح درصدد رفع آن نباشیم مشکلاتی چون بزهکاری، افسردگی، فرار از منزل، شخصیت ضد اجتماعی،

^۱ - Puberty

^۲ - Allison, B. N

^۳ - parent-child communications

^۴ - Peers

^۵ - Ben-Zur, H

^۶ - Robin, A. L., & Foster, S. L

^۷ - Steinberg, L. D

^۸ - Greco, L. A., Eifert, G. H.

^۹ - early adolescence

^{۱۰} - parent-child conflict

^{۱۱} - Holmbeck, G.N., & Hill, J.P

^{۱۲} - Buehler, C

^{۱۳} - Rueter & Conger

مشکلات جنسی، بی‌ثباتی هیجانی، پرخاشگری^۱، خودکشی، و اعتیاد را موجب می‌شود (ولکربرنز و ماسن، ۲۰۰۴؛ به نقل از لطفی، ۱۳۸۵).

خانواده یکی از ارکان اصلی جامعه به شمار می‌رود. دستیابی به جامعه‌ی سالم، آشکارا در گرو سلامت خانواده و تحقق خانواده‌ی سالم مشروط به برخورداری افراد آن از سلامت روانی و داشتن روابط مطلوب با یکدیگر است. از این رو، سالم‌سازی اعضای خانواده و روابطشان بی‌گمان اثرات مثبتی در جامعه به دنبال خواهد داشت (برنشتاین و برنشتاین^۲، ۱۹۹۰؛ ترجمه‌ی پور عابدی نائینی و منشی، ۱۳۸۰). رویکرد درمانی ویرجینیا ستیر^۳ که بر ارتباط اعضای خانواده تمرکز دارد، در آگاه کردن افراد نسبت به احساسات و هیجان‌هایشان و همچنین پذیرش و احترام به خود و دیگران بسیار مؤثر می‌باشد و باعث بهبود روابط اعضای خانواده می‌شود.

بیان مسأله

نوجوانان سعی دارند تا برای سولاتی در مورد هویت^۴ و درباره‌ی اینکه چه رفتارهای اجتماعی در زمینه‌های متفاوت اجتماعی مناسب و درست هستند، جواب‌هایی را بیابند. اگر چه اکثر نوجوانان سالهای نوجوانی را با دیدگاهی مثبت درباره‌ی خود و بدون اظهار مشکلات عمده سپری می‌کنند، بعضی از آنها با مشکلات روانشناسی و رفتاری مواجه می‌شوند (یبراندت^۵، ۲۰۰۸). در دوران بلوغ ادراک نوجوان از خودش و دیگران تغییر می‌کند که همراه با افزایش عواطف منفی از اوایل تا اواسط نوجوانی است، تغییر دیگری از دوره‌ی رشد نوجوانی دگرگونی در الگوهای فکری و شناختی است که در روابط اجتماعی منعکس می‌شود (هولمبک و دیگران^۶، ۱۹۹۵؛ به نقل از بنزور، ۲۰۰۳).

زندگی برای انسان از راه تعامل^۷ و ارتباط ممکن می‌شود و اصلی‌ترین منبع ارتباطی برای آدمی والدین والدین هستند. نقش والدین در رشد و تحول فرزندان در بسیاری از زمینه‌ها مورد بررسی و پژوهش قرار گرفته است. برای حصول درک بهتری از تعامل والدین - فرزند اصولاً آن را به صورت رابطه‌ی متقابل مادر - فرزند و پدر - فرزند مورد مطالعه قرار می‌دهند. اوایل نوجوانی به عنوان یک دوره‌ی انتقالی رشدی مهم توصیف شده است که نیازمند این است که والدین و نوجوانان جهت تطابق با تغییراتی که شامل بلوغ فیزیکی نوجوانان و همچنین شایستگی‌ها در حوزه‌ی شناختی، اجتماعی، و عاطفی می‌شود، در مورد

^۱ - Aggression

^۲ - Bornstein, P. H., & Bornstein, M. T

^۳ - Satir, V

^۴ - Identity

^۵ - Ybrandt, H

^۶ - Holmbeck, G.N & etal

^۷ - Interaction

روابطشان مذاکره‌ی مجدد نمایند. محققان رشد توافق دارند که مذاکره‌ی مجدد در مورد رابطه‌ی والد-نوجوان نیازمند این است که والدین روشهای فرزندپروری^۱ موجود خود را ارزیابی مجدد و تغییر دهند. حداقل سه راه بالقوه برای والدین جهت تطابق با جریان رشدی نوجوانان پیشنهاد شده است. یک راه برای والدین این است که به نوجوانان اجازه‌ی شرکت بیشتری را در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی بدهند. راه دوم این است که در تأیید نیازها و رهنمودهایشان از منطق و توضیح بیشتر استفاده نمایند، آنچنانکه توانایی شناختی فزاینده‌ی نوجوانان را با آوردن دلایل انتزاعی و یا با روش‌های خیلی پیچیده تطبیق دهند. راه سوم برای والدین این است که از کنترل خودداری کرده و در حوزه‌ی شخصی به آنها استقلال^۲ بدهند آنچنانکه نوجوان را قادر به ایجاد یک حوزه‌ی فعالیت خارج از قلمرو والدین نماید(سرخابی^۳، ۲۰۱۰).

تغییرات آغاز شده در اوائل نوجوانی بر ادراک نوجوانان کم سن و احساسشان نسبت به خودشان و روابطشان با دیگران از جمله والدین تأثیر می‌گذارد. تحقیق ثابت کرده که در مراحل حیات خانواده، نوجوانی دوره‌ای از حیات است که با دگرگونی و سازماندهی مجدد روابط خانوادگی مشخص می‌شود. مخصوصاً سال‌های اول نوجوانی که دربرگیرنده‌ی سالهای ۱۰ تا ۱۵ سالگی می‌باشد با ظهور و افزایش تعارض بین نوجوانان کم سن با والدینشان پیوند خورده است. تعارض شدت یافته که در خانواده‌های نوجوانان کم سن ظاهر می‌شود چالش‌های منحصربه‌فردی را برای نوجوانان و والدینشان ایجاد می‌کند آنچنان که آنان تلاش می‌کنند تا به تغییر ماهیت روابطشان بپردازند (استینبرگ، ۱۹۸۱؛ یونیس و اسمالر^۴، ۱۹۸۵؛ لارسون، کوی، و کالینز^۵، ۱۹۹۸؛ مونتمیور^۶، ۱۹۸۶؛ پایکوف و بروکس گان^۷، ۱۹۹۱؛ به نقل از آلیسون، ۲۰۰۰). تحقیقات این ادعا را حمایت می‌کند که تعارض یک مؤلفه‌ی صحیح و اجتناب‌ناپذیر در رابطه‌ی والد-نوجوان است. به عبارتی دیگر اگر چه تعارضات در این دوره معمول هستند آنها لزوماً برای این روابط، مشکل تلقی نمی‌شوند. در حقیقت اکثریت خانواده‌ها و نوجوانان روابط رضایت‌بخشی را گزارش کرده‌اند که عموماً متعادل است. تعارض والد-نوجوان در بیشتر خانواده‌ها نسبتاً کم، کوتاه‌مدت، و کم شدت است. تعاملات متعارض فضایی را برای رشد روانی-اجتماعی، به ویژه رشد استقلال روانی و هویت فراهم می‌آورد(آدامز، مونتمیور، و گولوتا^۸، ۱۹۸۹؛ به نقل از آلیسون، ۲۰۰۰). غالب پژوهش‌های گذشته که تعارض والد-نوجوان را مورد بررسی قرار داده‌اند نتیجه گرفته‌اند که این تعارضات معمولاً

^۱ - parenting

^۲ - autonomy

^۳ - Sorkhabi, N.

^۴ - Youniss, J., & Smollar, J

^۵ - Laursen, B., Coy, K. C., & Collins

^۶ - Montemayor, R

^۷ - Paikoff, R. L., & Brooks-Gunn, J

^۸ - Adams, G. R., Montemayor, R., & Gullotta, T. P

شامل مسائل نسبتاً دنیوی مانند ظاهر شخصی و خاموشی در ساعات معین شب است (اسمتانا^۱، ۱۹۸۸؛ به نقل از گاتمن و اکلس^۲، ۲۰۰۷). اختلاف و تعارض جزئی از تمام روابط نزدیک می‌باشد (دارلینگ و دیگران^۳، ۲۰۰۸). اختلاف و تعارض موجب تضعیف رابطه‌ی والد-فرزندی نمی‌شود بلکه مشکل بر اثر عدم حل رضایت‌بخش اختلاف ایجاد می‌شود (احدی، ۱۳۸۲). بیشتر تعارض‌هایی که در خانواده بین نوجوان و والدین به وجود می‌آید ناشی از مهارت‌های ناکافی در امر مذاکره و گفتگو بین اعضای خانواده، عدم توافق نسبت به قواعد و مسئولیت‌ها، و مهارت‌های ضعیف در حل مسأله، مهارت‌های ارتباطی ضعیف، دریافت شناختی تخریب شده، ضعف در توانایی درک دیدگاه‌های دیگران، عدم همکاری در کنترل خشم، ضعف در مهارت‌های تصمیم‌گیری و جرأت‌ورزی می‌باشد که نشأت گرفته از دور تسلسل و تکرار غیرمنطقی و آموخته‌شده بین اعضا است (زارب^۴، ترجمه‌ی خدایاری فرد و عابدینی، ۱۳۸۳).

کانون خانواده‌ای که بر اثر تعارض و جدال بین اعضای آن آشفته است محیط امن روانی و روحی که در خانواده باید وجود داشته باشد را از اعضای آن می‌گیرد و باعث به وجود آمدن مشکلاتی برای اعضای آن می‌گردد. تعارض به وجود آمده در بین اعضای خانواده اگر به طریقه‌ی درستی با آن برخورد شود به رشد رابطه کمک می‌کند ولی اگر طرفین درگیر در تعارض، نحوه‌ی برخورد با تعارض را ندانند تعارض موجود نه تنها رفع نخواهد شد بلکه به تداوم رابطه هم آسیب می‌رساند (مرادی و ثنایی‌ذاکر، ۱۳۸۵). یکی از عوامل خطرناک در دوره‌ی نوجوانی تعارض بین والدین و نوجوان است که نوجوان را به سوی دوستی با همسالان منحرف سوق می‌دهد (بوهرلر، ۲۰۰۶). مشخص شده است که تعارض والد-نوجوان یک عامل بسیار مهم در رشد بزهکاری نوجوان است (ریسچ و دیگران^۵، ۲۰۰۳ ب). همچنین ارتباط بین مشکلات رفتاری و تعارض‌های والد-نوجوان نیز گزارش شده است (باربارا و دلفابرو^۶، ۲۰۰۰؛ واسرمن، میلر، پینر و جارامیلو^۷، ۱۹۹۶؛ به نقل از برانچ و دیگران^۸، ۲۰۰۹) به علاوه تحقیق نشان داده است که روابط آزارنده‌ی نوجوان و مخصوصاً سطوح بالای تعارض والد-نوجوان حوزه‌ای از مشکلات روانی-اجتماعی را پیش‌بینی می‌کند که شامل سوء مصرف مواد مخدر و الکل، بزهکاری، و روابط جنسی قبل از ازدواج است (جنکینز^۹، ۲۰۰۷).

^۱ - Smetana, J. G

^۲ - Gutman, L. M. & Eccles, J. S

^۳ - Darling, N., Cohan, C.L., Burns, A., Thompson, L.

^۴ - Zarb, J

^۵ - Rieesch, S.K. & et al

^۶ - Barber, J. G., & Delfabbro, P

^۷ - Wasserman, G., Miller, L. S., Pinner, E., & Jaramillo, B

^۸ - Branje, S. J.T., Doorn, M.v., Valk, I. v. d., Meeus W.

^۹ - Jenkins, P. L

ارتباط خوب والد- فرزند در این دوره می‌تواند گفتگو و مذاکره درباره‌ی تغییر رابطه‌ی والد- فرزند و رشد استقلال نوجوان را تسهیل کند و مهارت‌های ناکافی در این حیطة، خانواده را مختل می‌کند. بر همین اساس ریسچ و همکاران (۲۰۰۳ ب)، توانایی استدلال^۱ و حل تعارض‌ها را بعد مهمی از عملکرد خانواده و ارتباط والد- نوجوان برشمرده‌اند. در صورتی که تعارض بیش از حد شدید باشد و مدت زیادی تداوم یابد منجر به پرخاشگری و اختلال^۲ در روابط می‌شود و مداخلات درمانی را اجتناب ناپذیر می‌سازد. اگر چه از نظر مونتمیور^۳ (۱۹۸۳)، مخالفت و ناسازگاری ممکن است غیرقابل اجتناب باشد اما بعضی از خانواده‌ها سطح بسیار بالایی از تعارض و تنش را تجربه می‌کنند که درمان فشرده بر پایه‌ی خانواده را طلب می‌کند (گریکو و ایفرت، ۲۰۰۴).

برای تعدیل دشواری‌های رابطه‌ی بین والدین و فرزندان از رویکردهای مختلفی می‌توان استفاده کرد. رویکرد مورد نظر در این پژوهش رویکرد ارتباطی^۴ ویرجینیا ستیر است. رویکرد ارتباطی ستیر، تجربیاتی^۵ است و از مفروضه‌های زیربنایی رویکرد تجربیاتی این است که اعضای خانواده از هیجان‌هایشان آگاه نیستند، یا اگر هستند این هیجان‌ها را سرکوب می‌کنند، احساسات را بروز نمی‌دهند و به همین علت «جو مردگی عاطفی»^۶ به وجود می‌آید که به بروز نشانه‌های مرضی از جانب یک یا بیش از یکی از اعضاء می‌انجامد (ستیر، ۱۹۷۲). رویکرد ارتباطی ستیر به دنبال ایجاد احساس ارزشمندی در افراد و خانواده‌ها است و با انعطاف‌پذیر نمودن خانواده درصدد تغییر بر می‌آید (شارف^۷، ۱۹۹۶؛ ترجمه‌ی فیروزبخت، ۱۳۸۶). در این رویکرد درمانگر تجربه‌های جدیدی را برای خانواده فراهم می‌کند تا بدین وسیله اعضای خانواده را برای تغییر قوانین و فراقوانین حاکم بر ارتباطات خود و دنیای خارج از خانواده توانا سازد (موسوی، ۱۳۸۲). ستیر که خلاقیت و صمیمیت وی مشهور است به احساسات اعضای خانواده توجه می‌کرد و به دنبال ایجاد احساس ارزشمندی در افراد و خانواده‌ها بود. او که مهارت‌های خاصی را در برقرار کردن ارتباط داشت به اعضای خانواده نیز همین مهارت‌ها را انتقال می‌داد (شارف، ۱۹۹۶؛ ترجمه‌ی فیروزبخت، ۱۳۸۶). از آنجا که تعارضات پدر- نوجوان از جمله مشکلاتی است که والدین هنگام پرورش فرزندان خود با آن مواجهند و برای حل آن از شیوه‌ها و روش‌های مختلفی استفاده می‌کنند، لذا در این پژوهش محقق درصدد است تا اثر مشاوره‌ی گروهی مبتنی بر رویکرد ارتباطی ستیر را بر تعارضات پدر-

^۱ - ability to reason

^۲ - disorder

^۳ - Montemayor, R

^۴ - Communication Approach

^۵ - experimental

^۶ - emotional deadness

^۷ - Sharf, R

پسر مورد مطالعه قرار دهد و لذا این سؤال مطرح است که آیا مشاوره‌ی گروهی مبتنی بر رویکرد ارتباطی ستیر بر بهبود تعارضات پدر- فرزند موثر است؟

اهمیت و ضرورت پژوهش

نوجوانی دوره‌ای از زندگی است که والدین فرزندپروری را دشوار می‌دانند. در این دوره تمایلات خودمختاری و استقلال بیشتری از سوی نوجوانان بروز داده می‌شود. از دیدگاه شناختی نوجوان به واسطه‌ی ظرفیت‌های شناختی جدید به تدریج این توانایی را می‌یابد که در مورد زندگی، ارزش‌ها، و آینده فکر کند. نوجوانان درصددند والدین آرمانی خود را بیابند و از این رو انتقاد کردن از آنان را آغاز می‌کنند. از دیدگاه روانشناسان من^۱، نوجوانان از ۱۲ تا ۱۹ سالگی در وضعیت دستیابی به هویت در مقابل سرگشتگی قرار دارند. در این دوره معنای خود، از محدوده‌ی والدین به دنیای دوستی گسترش می‌یابد و این امر به نوبه‌ی خود بر تعامل والد- نوجوان تأثیر می‌گذارد. بنابراین موضوعاتی چون خودمختاری و استقلال باید در تمام سطوح مجدداً مورد گفتگو قرار گیرند و مسئله‌ی اساسی در دوره‌ی نوجوانی سازماندهی مجدد رابطه‌ی والد- فرزند است (داداش، ثنایی‌ذاکر، و علی‌حمیدی، ۱۳۸۶). در ضمن خانواده‌هایی که روابط خوبی دارند به یک احساس همبستگی^۲ و سازگاری دست می‌یابند (ریسچ و دیگران، ۲۰۰۳ ب). صمیمیت بین پدر و فرزند با رفتار تهاجمی کودک در میان همسالان همبستگی منفی دارد و طبق نظر معلمان صمیمیت پدر و فرزند بیشتر از صمیمیت مادر و فرزند در پیشرفت تحصیلی و روابط اجتماعی کودک اثر دارد (چن و همکاران^۳، ۲۰۰۰؛ به نقل از لطفی خواجه‌ی، ۱۳۸۳). تحقیقات نشان می‌دهد که در بین عوامل مختلفی که در پرورش شخصیت سالم در کودکان و نوجوانان مؤثرند تأثیر متقابل فرزندان و والدین و نحوه‌ی برخورد و ارتباط والدین و فرزندان و واکنش آنها در زمان ایجاد تعارض از مهم‌ترین و بنیادی‌ترین عوامل محسوب می‌شوند (اسنایدرمن و استریپ، ۲۰۰۲؛ ترجمه- ی اکرمی، ۱۳۸۵). نوجوانی دوره‌ای است که تمایلات خودمختاری و استقلال یافتن در نوجوان افزایش می‌یابد و این موضوع موجب می‌شود تا بین والدین و نوجوان و از آن میان، بین پدر- پسر دشواری‌هایی در ارتباطشان ایجاد شود. این دشواری‌های ارتباطی ممکن است سبب گردد تا برای حل مسائل ارتباطی خود به درمانگر مراجعه کنند (کار^۴، ۲۰۰۰؛ ترجمه‌ی تبریزی، ۱۳۸۴).

تعارض در روابط والد- نوجوان غیرقابل اجتناب به نظر می‌رسد. تعارضی که خیلی شدید، مکرر، و طولانی‌مدت است و منجر به اختلالات پرخاشگری در کار یا روابط می‌شود ممکن است کمک درمانی را

^۱ - Ego

^۲ - Cohesion

^۳ - Chen & etal

^۴ - Carr, A

طلب کند. این نوع تعارض با میزان عزت نفس^۱ پایین، مصرف مواد مخدر نوجوان، و کاهش کارایی نوجوان همبسته است (هیل^۲، ۱۹۸۷؛ نووو^۳، ۱۹۷۸؛ پاترسون، و فورگاچ^۴، ۱۹۸۵؛ هوپس و دیگران، ۱۹۹۰؛ ویرسون، ویرسون، نوسیاینن، فورهند، و توماس^۵، ۱۹۹۲؛ به نقل از ریسچ و دیگران^۶، ۲۰۰۳ الف).

این شمه‌ی کوتاه از مسائل بسیار رایج در زندگی نوجوان نیاز برای مشاوره‌ی پیشرفته در این جمعیت را روشن می‌سازد. از آنجا که نوجوانان می‌توانند احساس‌های تعارض برانگیزشان را تشخیص و تجربه کنند و دریابند که در کشمکش‌هایشان تنها نیستند، آزادانه آن دسته از ارزش‌هایی را که تصمیم به اصلاح آن گرفته‌اند زیر سؤال ببرند، برقراری ارتباط با همسالان و بزرگسالان را یاد بگیرند، از الگوهای ارائه شده به وسیله‌ی رهبران مسائلی را بیاموزند و یاد بگیرند که چگونه آنچه را که دیگران پیشنهاد می‌کنند، بپذیرند، و در مقابل نظر و پیشنهاد خودشان را ارائه دهند، مشاوره‌ی گروهی مناسبی برای آنها دارد. نوجوانان اغلب لازم است بیاموزند که احساس‌های خود را چگونه نام‌گذاری و بیان کنند. گروه‌ها مکانی را مهیا می‌سازند که نوجوانان در آن با آرامش می‌توانند با واقعیت روبرو و محدودیت‌هایشان را آزمون کنند. ارزش منحصر به فرد مشاوره‌ی گروهی این است که به نوجوانان اجازه می‌دهد در رشد یکدیگر مفید باشند. اعضای گروه به یکدیگر در تلاش برای فهم خود کمک می‌کنند. مهمتر از همه اینکه گروه به نوجوانان این فرصت را می‌دهد که خودشان را ابراز کنند و به حرف‌هایشان گوش داده شود و با سایر همسالان تعامل داشته باشند (کوری و کوری^۷، ۲۰۰۲؛ ترجمه‌ی بهاری و همکاران، ۱۳۸۲).

با توجه به اینکه تعارض مسئله‌ای است که می‌تواند به صمیمیت رابطه در بین اعضای خانواده آسیب برساند و همچنین صدمات جبران‌ناپذیری که برای افراد خانواده به خصوص فرزندان دارد لازم است برای رفع آن به شیوه‌ی مناسب اقدام نمود. برای مقابله با مشکل روابط نادرست خانوادگی، باید ارتباطات و مناسبات خانوادگی تصحیح گردد و مشاوره‌ی خانوادگی می‌تواند مشکلات خانوادگی را مشخص کند و راه حلی عملی برای آنها بیابد (احمدی، ۱۳۸۲). در رویکرد ارتباطی، فرایند ارتباطی اشتباه و نامناسب باعث بروز مشکلات خانواده می‌شود. وقتی این رویکرد را بپذیریم یعنی، نگرش، تبیین، و توصیف مشکل از طریق «رابطه» را، در واقع ما از گذشته تا به حال، از تحلیل پویایی درون فردی به مطالعه‌ی الگوهای

^۱ - Self esteem

^۲ - Hill, J.P

^۳ - Novovo, R.W

^۴ - Patterson, G., & Forgatch, M.S

^۵ - Wierson, M., Nousiainen, S.D., Forehand, R., & Thomas, A.M

^۶ - Riesch, S. K., Jackson, N. M., Chanchong, W.

^۷ - Corey, M.S & Corey, G

تعاملی چرخشی و ارتباطی و آسیب شناختی در یک فرد(یا افراد) به درک الگوی ارتباط شکل گرفته‌ی ناکارآمد^۱، تغییر مسیر داده‌ایم(جراره و احمدی، ۱۳۸۷).

به نظر می‌رسد پژوهش حاضر، با استفاده از رویکرد ارتباطی ستیر موجب کاهش تعارض بین والدین و نوجوان می‌شود و کاهش این تعارضات از بروز مشکلات بلندمدت در خانواده، به خصوص نوجوان و همچنین تضعیف رابطه‌ی والد- نوجوان جلوگیری می‌کند.

اهداف پژوهش:

هدف کلی

تعیین اثربخشی مشاوره‌ی گروهی مبتنی بر رویکرد ارتباطی ستیر بر تعارضات والد - فرزند نوجوانان پسر با پدرانشان.

اهداف فرعی

- تعیین اثربخشی مشاوره‌ی گروهی مبتنی بر رویکرد ارتباطی ستیر بر مؤلفه‌ی مهارت استدلال در نوجوانان پسر.

- تعیین اثربخشی مشاوره‌ی گروهی مبتنی بر رویکرد ارتباطی ستیر بر مؤلفه‌ی پرخاشگری کلامی^۲ در نوجوانان پسر.

- تعیین اثربخشی مشاوره‌ی گروهی مبتنی بر رویکرد ارتباطی ستیر بر مؤلفه‌ی پرخاشگری فیزیکی^۳ در نوجوانان پسر.

فرضیه‌ها:

فرضیه‌ی اصلی

مشاوره‌ی گروهی مبتنی بر رویکرد ارتباطی ستیر باعث کاهش تعارض والد - فرزند نوجوانان پسر با پدرانشان می‌شود.

فرضیه‌های فرعی

- مشاوره‌ی گروهی مبتنی بر رویکرد ارتباطی ستیر باعث افزایش مؤلفه‌ی مهارت استدلال نوجوانان پسر می‌شود.

- مشاوره‌ی گروهی مبتنی بر رویکرد ارتباطی ستیر باعث کاهش مؤلفه‌ی پرخاشگری کلامی نوجوانان پسر می‌شود.

^۱ - dysfunctional

^۲ - verbal aggression

^۳ - Physical aggression

- مشاوره‌ی گروهی مبتنی بر رویکرد ارتباطی ستیر باعث کاهش مؤلفه‌ی پرخاشگری فیزیکی نوجوانان پسر می‌شود.

تعریف مفاهیم و واژگان اختصاصی پژوهش

تعارض: از نظر لغوی به معنای معترض و مزاحم یکدیگر شدن، با هم اختلاف داشتن می‌باشد (فرهنگ عمید). تعارض کشمکش روانی است که در نتیجه‌ی فعالیت همزمان انگیزه‌ها، تکانه‌ها، امیال، خواسته‌های درونی و بیرونی متضاد یا ردکننده‌ی همدیگر پدید می‌آید (اتکینسون^۱ و همکاران، ۱۹۹۶؛ ترجمه‌ی براهنی و همکاران، ۱۳۸۳).

تعارضات والد - فرزند

تعریف نظری: تعارضات والد - فرزند به ویژگی‌هایی چون سبک پاسخ‌دهی پرخاشگرانه میان والد-نوجوان، مهارت ناکافی در روابط خانوادگی در حل مسئله، و گفتگو به منظور حل تعارضات گفته می‌شود (گوئرنی، کونال و واگل سونگ^۲، ۱۹۸۱؛ به نقل از لطفی، ۱۳۸۵).

تعریف عملیاتی: منظور از تعارضات والد - فرزند، نمره‌ای است که آزمودنی در مقیاس تاکتیک‌های تعارض^۳، فرم تعارض با پدر کسب می‌کند.

توانایی استدلال

تعریف نظری: قدرت و توانایی مکالمه و بحث کردن بر سر مشکلات و توانایی ارتباط کلامی به خصوص در موقعیت‌های تعارضی (مرادی و ثنائی‌ذاکر، ۱۳۸۵).

تعریف عملیاتی: نمره‌ای که فرد در پاسخ به پنج سؤال اول مقیاس تاکتیک‌های تعارضات والد - فرزند به دست می‌آورد.

پرخاشگری کلامی

تعریف نظری: به معنای درشتی و تندی از روی خشم می‌باشد. پرخاشگری کلامی رفتاری همراه با برانگیختگی هیجانی است که اغلب ناشی از درد و ناکامی می‌باشد. فرد پرخاشگر کلامی فردی است که بی‌پرده نظرات خود را به دیگران می‌گوید و تمایل به تهدید، آزار، توهین، جیغ زدن، سرزنش، انتقاد، مخالفت، و مشاجره‌ی لفظی با دیگران دارد (حشم فیروز و احدی، ۱۳۸۶؛ به نقل از مرادی، ۱۳۸۸).

^۱ - Atkinson, R

^۲ - Guernsey, B. Caufal, J & Vogel song, E

^۳ - Conflict Tactics Scales (TS)

تعریف عملیاتی: نمره‌ای که فرد در پاسخ به پنج سؤال دوم مقیاس تاکتیک‌های تعارض والد - فرزند به دست می‌آورد.

پرخاشگری فیزیکی

تعریف نظری: رفتاری است به منظور آسیب رساندن یا معدوم ساختن کسی یا چیزی که معمولاً به صورت خشونت و عمل تخریب علیه افراد یا اموال جلوه‌گر می‌شود. پرخاشگر فیزیکی فردی است با حالت شدید هیجانی که با واکنش وحشیانه، باعث حمله به عامل ایجادکننده‌ی خشم و زیان و آسیب به او می‌شود (حشم فیروز و احدی، ۱۳۸۶؛ به نقل از مرادی، ۱۳۸۸).

تعریف عملیاتی: نمره‌ای که فرد در پاسخ به پنج سؤال سوم مقیاس تاکتیک‌های تعارض والد - فرزند به دست می‌آورد.

مشاوره‌ی گروهی

تعریف نظری: مشاوره‌ی گروهی مشاوره‌ی مرکب از تعدادی از افراد مراجعه‌کننده می‌باشد که همه با مشکل خاصی درگیرند، هدف این نوع گروه پیشگیری و آموزش و اصلاح می‌باشد و جهت‌گیری آن معمولاً بر حل موضوع‌های خاص و کوتاه‌مدت استوار است (کوری و کوری، ۲۰۰۲؛ ترجمه‌ی بهاری و دیگران، ۱۳۸۵).

تعریف عملیاتی: منظور از مشاوره‌ی گروهی تشکیل جلسات مشاوره با حضور افرادی است که تعداد آنها در این پژوهش ۱۵ نفر می‌باشد. مشاوره‌ی گروهی در ۸ جلسه‌ی ۱۲۰ دقیقه‌ای برگزار شد و مشکل مشترک اعضاء تعارض و کشمکش والد - فرزندی می‌باشد.

فصل دوم (مبانی نظری و

تجربی پژوهش)